

till domstolarna, en typ av organ som han inte ens nämner i uppsatsen. I och för sig kan man naturligtvis hävda, att även partierna bör kännetecknas av ett visst mått av förutsebarhet; de bör exempelvis i princip hålla fast vid sina vallöften. Inte desto mindre är politiken mera föränderlig än juridiken – och måste vara det.

Enligt min mening är det vidare föga klargörande att säga, att rättssäkerheten skall tillgodoses genom demokratiska val. Föralldel, folkets kommande "dom" vid valurnorna bidrar säkert till att hålla ansvarskänslan levande hos dem som sitter vid makten, men med rättssäkerhet i vanlig mening har den saken inte direkt att skaffa.

Annorlunda uttryckt: Anckars uppsats handlar mera om demokrati och korporatism än om demokrati och rättssäkerhet.

Torbjörn Vallinder

Referenser

- H Abraham (1975), *The Judicial Process*, Third ed, New York: Oxford Univ Press
- Lord Acton (1955), *Essays on Freedom and Power*, New York: Meridian Books
- R Berger (1977), *Government by Judiciary*, Cambridge, Mass: Harvard Univ Press
- B O Birgersson – J Westerståhl (1982), *Den svenska folkstyrelsen*, Stockholm: Liber
- M Cappelletti (1971), *Judicial Review in the Contemporary World*, New York: Bobbs-Merrill
- Den judiciella, administrativa och privata beslutsprocessen* (1976), Symposium på Hässelby slott den 12–14 januari 1976. Statens råd för samhällsforskning. Uppsala: Almqvist & Wiksell
- A V Dicey (1985), *An Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, Tenth ed, London: Macmillan
- D Kavanagh (1985), "Whatever Happened to Consensus Politics?", *Political Studies* Vol XXXIII s 529–546
- E Lambert (1921), *Le gouvernement des juges et la lutte contre la législation sociale aux États-Unis L'expérience américaine du contrôle judiciaire de la constitutionnalité des lois*, Paris: Giard
- P Maurseth (1981), "Embetsstat og rettsstat", (Norsk) *Historisk Tidsskrift* Vol 60 s 160–179
- R Pound (1934), "Rule of law", *Encyclopaedia of the Social Sciences* Vol XIII
- T T Segerstedt (1984), red, *1984 – och sedan?* Stockholm: Ratio
- T T Segerstedt (1985), red, *Rättssäkerhet och demokrati*, Stockholm: Ratio
- J A Seip (1984), "'Rettsstaten'. En studie i begrepsanalyse og begrepsforvirring", *Nytt Norsk Tidsskrift* Vol 1 s 78–99
- F Sejersted (1984), *Demokrati og rettsstat*, Oslo: Universitetsforlaget

- [K Staaff] (1891), *Den norske juryen. Studiebref af RIP*, Stockholm: Bonniers
- N Stjernberg (1936), *Ur staternas liv*, Uppsala och Stockholm: Almqvist & Wiksell
- J W F Sundberg (1984), red, *Lagar, rättigheter och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Stockholm: Institutet för offentlig och internationell rätt
- J W F Sundberg (1985), *Human Rights in Sweden*, Stockholm: Institutet för offentlig och internationell rätt
- B Sundberg-Weitman (1985), *Rättsstaten åter!*, Stockholm: Norstedts
- H Tingsten (1945), *Demokratiens problem*, Stockholm: Norstedts
- R Torstendahl (1985), "Sejersted, rettsstaten och demokratin", (Norsk) *Historisk Tidsskrift* Vol 64 s 447–455
- T Vallinder (1985), "Jury och den engelska friheten", *Tvärsnitt* Vol 7 nr 1 s 26–31
- J Westerståhl (1941), "Frågan om domstolarnas judiciella lagprövningsrätt i Sverige", *Statens offentliga utredningar* 1941:20 s 114–128

Synpunkter på en tidigare version har lämnats av bland andra Per Olof Bolding, Sten Sparre Nilson, Mats Sjölin och Lars-Göran Stenelo.

En presentation av några radikal-demokratiska böcker från 80-talet

Den radikal-demokratiska riktningen har sedan Rousseau och Thomas Paine betraktat sig som den sanna demokratiska traditionens budbärare och vidareutvecklare. Det var från den, som nytänkningen skulle komma och nya djärva mål sättas. Denna riktning kan utan tvekan sägas ha starka element av utopi i sig – utopi här förstått som föreställningar om det perfekta och harmoniska samhället – där folket som sådant har makten (emedan det samtidigt måste konstateras att knappast någon utopi har varit demokratisk, vare sig radikal eller annan, om man inte med demokratisk menar först och främst socialistisk). Andra demokrati-orienteringar, t ex liberala, polyarkiska, "realistiska", minimalistiska o l har av denna tradition ansetts vara avarter av eller utvecklade former för demokrati, ofta uttänkta som skydd för snäva och speciella grupp- och klassintressen.

Jag skall i denna presentation av några radikal-demokratiska författare från 1980-talet först och främst intressera mig för följande frågor: hur ser man i dag på det liberal-demokratiska samhället, och hur fördelar man vikten mellan den utopiska respektive praktisk-konstruktiva aspekten i sina teoriansatser?

Det urval jag har gjort här är självklart blott ett litet plock ur en synnerligen rikhaltig produktion. Jag finner, att de valda verken hör till de mest intresseväckande och i egentlig mening radikalt frågande – och det är vad vi verkligen kan behöva på detta känslomässigt laddade område, där våra samhällsvetenskapligt sett förhållandevis svagt utvecklade intellektuella resurser skall försöka hantera förhållandet mellan teori och praxis, moral och politik, ideal och handling, nutid och framtid, ingrepp och följd.

En av de bästa böckerna med radikal-demokratiska synpunkter från de senaste åren menar jag är den av *Graeme Duncan* redigerade "Democratic theory and practice" (Cambridge Un. Press, 1983, 296 sidor), där briter, amerikaner, australiensare och en kanadensare reflekterar över en rad centrala demokratiska problemställningar. Boken innehåller 16 kapitel uppdelade på 4 huvudavsnitt: bakgrund, klassiska teorier, revisioner och kritiker, och möjliga framtidsperspektiv. Alla essäerna finner jag ytterst läsvärda. Men eftersom detta inte är avsett att vara en komplett recension, skall jag i detta sammanhang välja ut några enligt min uppfattning fundamentala aspekter som är av avgörande betydelse för den vidare utbyggnaden av radikala demokratiska teorier.

Boken är sannerligen inte just präglad av optimism, den har inget av den närmast euforiska stämning, som karakteriserade den radikal-demokratiska, "kritiska", och participatoriska litteraturen på 60- och 70-talet. Redaktören inleder med orden: "Democratic practice throws a dark light on democratic theory . . . The authors are all conscious of the deficiencies of liberal democratic and other ostensibly democratic states, and of the shortcomings of rightly honoured democratic thinkers. Democracy is a rare and desirable political form, vulnerable in theory and practice and always incomplete in certain respects." (s 3)

Paul Corcoran är i det följande kapitlet: "The limits of democratic theory" inte mer uppmuntrande: "I. Attempting to 'define' democracy as an ideal form of political constitution is fundamentally untenable as a theoretical effort. – II. It is a fruitless effort to attempt to construct democratic 'models' for political society. – III. The association between democracy and utopian thought, rarely intended but often implied by democratic theorists, is an especially revealing solecism." (s 16) Till grund för dessa påståenden ligger en tolkning av demokratiernas framväxt: den atenska demokratin, det engelska inbördeskriget och den amerikanska revolutionen var politiska strider, som uppstod ur breda kulturella motsättningar, olikartade intressen och maktkonstellationer. Verkliga, historiska demokratiska konstitutioner är djärva moraliska och teoretiska kompromisser (s 21)

"Democracy, then, whether as a revolutionary movement or a competitive struggle for the people's vote, is essentially a form of political action. It is a means of achieving aims of a utilitarian sort (at most) by attacking narrow interests with less narrow ones. The question must then arise whether democracy is the legitimate province of the theorist or philosopher. Perhaps this is the difficulty underlying the failure to discover a widely accepted 'classical' democratic theory, while the failure itself has evolved into several classical critiques of democracy." (s 22)

Detta är ett mycket utmanande utspel. Själv finner jag det mycket väl motiverat. Tyvärr är det ingen av de efterföljande essäerna, som direkt kommenterar dessa inte minst för radikal-demokrater närmast hädiska postulat. Men implicit tycks flertalet av dem erkänna, att det demokratiteoretiska projektet är ett ganska så våghalsigt och självsvidigt företag, där den moraliska – för att inte säga moralistiska – och psykologiska subjektivismen blott alltför lätt kan ta makten från det kritiska förnuftet och det historiska medvetandet.

De klassiska grekerna – 'uppfinnarna' av en demokratisk praxis – efterlämnade ingen i egentlig mening demokratisk teori. Vi känner ju i stort sett på den teoretiska nivån från antiken bara demokrati-kritikernas bidrag. Var de, som de fullfjädrade exemplar av arten 'zoon politikon' de var, för kloka för att ge sig in på det, utifrån en djupare förståelse av det mycket speciella praktisk-moraliska företag, som politik är, och med deras välutvecklade sinne för såväl de rationella som också de irrationella elementen? Har vi fallit offer för rationalistiska och konstruktivistiska böjelser, för en uppfattning om förhållandet mellan teori och praxis, som de klassiska grekerna skulle ha betraktat som hybris?

Även om ingen av de efterföljande författarna uttrycker sig lika skarpt och förödande som *Corcoran* beträffande demokrati-teorins status och möjligheter, är den kritiska distansen som redan antytts genomgående, även om den goda viljan till att försöka nå vidare i både teori och praxis inte desto mindre är det som driver verket. *Michael Margolis* konstaterar, att även om kritikerna av den pluralistiska elit-modellen kunde utpeka en rad punkter, där dennas utläggning av amerikansk politisk praxis kränker för många demokratiska principer, så har kritikerna varit ur stånd att utveckla alternativ, som samtidigt med att de förblir trofasta gentemot de demokratiska principerna också är funktionsdugliga i praxis. (s 132) *David Miller* i sin essä: "The competitive model of democracy" föreslår en kompromiss mellan den demokratiska konkurrens-modellen, där befolkningen är uppdelad i en liten grupp av politiska ledare och en stor massa vanliga medborgare, med kanske en mellangrupp av mera aktiva personer som överför krav

och information mellan massan och ledarna, och folkvilje-modellen, där folket tar de politiska initiativen, och ledarna på sin höjd är de kanaler, genom vilka folkviljan uttrycks. Folkvilje-modellen har tre huvudvarianter: folkförsamlings-demokrati, referendums-demokrati, och delegat-demokrati. Utifrån Millers demokratiuppfattning härskar inget tvivel om, att folkvilje-modellen är att föredraga: den är inte blott instrumentell i den meningen, att den överför folkets önskemål till praktisk politik – det kan konkurrens-modellen också utmärkt väl göra – utan den har några inneboende värden: demokrati är önskvärdt därför att politiskt deltagare är en i sig själv värdefull aktivitet eller därför att det utvecklar och främjar karaktärsegenskaper – moraliska egenskaper, till exempel – som är värdefulla på andra av livets områden.

Miller är spontant för den senare modellen. Men han erkänner också, att det finns mer som talar till fördel för konkurrens-modellen, än man vanligen medger i litteraturen om demokratisk teori. Dess instrumentella fördelar måste erkännas fördoms- och lidelsefritt: den ger sannolikt i det stora hela bättre resultat än ett system, som försöker att genomföra folkviljan direkt i politiska beslut. Millers konklusion är, att en kompromiss är att rekommendera: konkurrens-demokrati på det nationella planet, folkvilje- eller participations-demokrati på det lokala planet och inom industrin (där företagen överlämnas till arbetarkontroll. (s 154)

Graeme Duncan har visserligen för avsikt med sitt kapitel om "Human nature and radical democratic theory" att bemöta det argument, som ofta framförs av pessimistiska demokrater, att en fullständigare demokrati måste stöta på grund och slås sönder på den mänskliga naturens klippor. Han finner inte några tvingande bevis för, att det skulle finnas några bestämda och fastlagda gränser i den mänskliga naturen, när det gäller potential för eller visioner om radikala samhällsmässiga förändringar. Men han medger samtidigt, att det är en vanlig svaghet i radikal social teori, att den underlåter att visa relevansen av en ideal standard, utifrån vilken en penetrerande och konstruktiv kritik kan utformas. Och han menar inte, att den sociala fantasin bör sväva helt fritt och nöja sig med att djärvt och entusiastiskt proklamera vad som borde vara möjligt, utan den bör vara realistisk och erkänna hinder och nödvändiga förutsättningar. (s 202).

Duncan tar för givet, att det är mest sannolikt att demokratin kan överleva och blomstra, om massan av medborgare är demokrater. Men vägen från denna observation till den maximala utvecklingen av mänskliga – inklusive politiska – egenskaper är svår och förrädisk. Slutorden är: "The valued potentialities may require preconditions which do not yet exist, or which are not

available for everybody, or which presuppose more drastic – and unpredictable – change than have been contemplated here." (s 203)

De ovan återgivna passagerarna är, menar jag, ganska representativa för essäsamlingen. Där finns inga spår av en svepande kritik av den liberal-demokratiska demokratimodellen – på det sätt som var obligatoriskt en lång tid i den radikala demokrati-litteraturen. Och inga lättillkomna skisser över eller postulat om lättrealiserbara radikala demokrati-alternativ.

Ett intressant försök på att från marxistisk-socialistiskt håll tänka i nya banor rörande demokrati-frågorna är engelsmannen *John Dunns* "The politics of socialism" (Cambridge Un. Press, 1983, 107 sidor). Först bör nämnas, att John Dunn framhäver, att socialismen hämtar sin näring i kapitalismens motbudande moraliska och estetiska aspekter. "... it is on the capacity to give convincing political form to this cultural revulsion – to the sense that these are not a set of terms on which human beings ought to be expected to have to live – that its future prospects mainly depend." (s 63) Och vidare: "The essence of True Socialism is the presumption that culture can rule, that economic and political structures can be transposed into purely social relations, undistorted by arbitrary coercion or conflict of real interests." (s 77) Men författaren understryker, att eftersom socialismen strävar efter att inordna all institutionell verksamhet under vidare kulturella värden, är den nödsakad att förlita sig på effektivt rättighetskyddande politiska institutioner i högre grad än vad som är fallet i de flesta kapitalistiska samhällen (s 80). Han har vidare allvarliga reservationer beträffande den Sanna Socialismens ekonomi, som han menar f n närmar sig en övning i ren magi (s 82). Visserligen anser han inte, att socialistisk ekonomisk planering entydligt är underlägsen den kapitalistiska produktionsformen, när det gäller att tillfredsställa mänskliga behov och önskemål, men han betraktar det som klart konstaterat, att socialistisk produktion är förknippad med lika intrikata och svårhanterliga problem med tanke på den mänskliga välfärden som kapitalistisk produktion (s 85).

Medan den ekonomiska organisationen av ett socialistiskt samhälle är den första grundläggande svårigheten, så är den andra den politiska organisationen, formen för och utövningen av samt kontrollen av politisk makt. John Dunn framhåller här, att det numera är tämligen allmänt erkänt, att den i strikt mening politiska komponenten – alltså maktfrågan – i socialistisk teori har varit en smula ytlig (s 92). För John Dunn är emellertid detta en källa till djup oro, eftersom hans uppfattning är att: "Socialist government is a more extreme and a more hazardous political project than capitalist government

... This is why their need for political democracy and for effective institutional guaranties of political liberty is so absolute ... a necessary complement to the policies of its impossibility good intentions." (s 69)

John Dunn är inte vidare detaljerad och specifik beträffande det socialistiska samhällets politiska organisation, men jag finner det intressant, att han understryker nödvändigheten för socialistisk politik "... to imbibe the lessons of the political tradition of power-diffusing institutional design which go back to the European Ancien Regime: the emphasis on constitutionalism, the rule of laws rather than men and the mechanisms for ensuring governmental accountability which were explored in the writings of Montesquieu, Hume, Madison and de Tocqueville." (s 81) Det är inte bara en fråga om att avskaffa korrupta kapitalistiska institutioner och inte heller blott att bekämpa mänsklig egoism med en permanent hög grad av offentlig moralisk upphetsning. Politik är i sig själv en potentiellt farlig och korrumpierande verksamhet. Socialisten John Dunn anslår i dessa passager klart liberal-demokratiska strängar.

Detsamma sker i en bok av den amerikanske radikale demokraten *Benjamin Barbers* "Strong Democracy" (Un. of Calif. Press, 1984, 320 sidor). Den är det första större arbete på många år, som oreserverat förespråkar en participatorisk demokrati. Sedan 70-talet har participations-litteraturen överhuvudtaget krympt in. Barber är visserligen mycket kritisk mot den liberala demokratin, "thin democracy" som han karakteriserar den, inte minst för dess misstro mot politik och politisk makt, mot politisering av samhällsfrågor, dess inriktning på individen, dess underskattning av folkets, de vanliga medborgarnas, politiska förmåga.

Benjamin Barbers uppfattning av politikens grundval och karaktär är djärv: "Politics assumes the autonomy of practice ... Politics does not rest on justice and freedom; it is what makes them possible" (s 64). "Instead of focusing on the prepolitical status of conceptions of freedom or law or right or justice in the abstract, strong democracy regards these terms as rudimentary symbols for competing ideas and perspectives, as encapsulations of normative paradoxes that are continually being adjudicated, challenged, modified ... and transformed in accordance with the historical circumstances and evolving needs of concrete political communities" (s 156). I motsats till den "tunna" eller "svaga" liberala demokratin är den "starka" demokratin "politics in the participatory mode where conflict is resolved in the absence of an independent ground through a participatory process of ongoing, proximate selflegislation and the creation of a political community capable of transforming dependent, private individuals into free citizens and partial and pri-

vate interests into public goods" (s 132). För enligt Barber uppstår behovet för politiska lösningar, när en eller annan handling med offentliga följder blir nödvändig, och följaktligen ett offentligt val måste träffas som förefaller rimligt, då man annars står inför en konflikt, och måste träffas trots frånvaron av oavhängiga bedömningsgrunder.

Benjamin Barbers uppfattning är otvivelaktigt Rousseau-inspirerad, men denna inspiration är tempererad via Jefferson. För medan hans syfte är "to associate democracy with a civic culture nearer to the themes of participation, citizenship, and political activity that are democracy's central virtues", så ger han samtidigt en kraftig varning, att detta måste ske utan att vi faller offer för vare sig den nostalgi för antikens småskaliga republiker som har fått så många gemenskapsteorier att framstå som irrelevanta för vår tid eller förkärleken för monolitisk kollektivism, som kan förvandla direkt demokrati i stor skala till folkomröstningstyranni (s 25). Han erkänner alltså risken för en rousseauansk "unitär demokrati", där individuell autonomi är utplånad till fördel för total integration i ett broderskap.

Vad som skall vara det essentiella elementet i den starka demokratin och säkra dess existens och utveckling är samtalen medborgarna emellan, och det skall vara empatiskt lyssnande samtal med gemensamt handlande som mål. "I will listen' means to the strong democrat not that I will scan my adversary's position for weaknesses and potential trade-offs ... It means, rather, 'I will put myself in his place, I will try to understand, I will strain to hear what makes us alike, I will listen for a common rhetoric evocative of a common purpose or common good'" (s 175). Man hör ekon från det klassiska Grekland, Rousseau, J S Mill, H Arendt, Habermas o a. Det är den renodlade sk developmentala demokrati-modellen, demokratin uppfattad och uppskattad inte minst som en uppfostrande, personlighetsutvecklande ständigt pågående process.

Men Barber är, i motsats till de flesta andra förespråkare för en sådan typ av demokrati mycket detaljerad och specifik i sina förslag i fråga om de institutionella reformer och nyskapelser, som han anser för nödvändiga. De omfattar bl a: lokalförsamlingar på upp till 5000 medborgare, med i första hand debatterande befogenheter, och senare lagstiftande funktioner; folkomröstningar; elektroniska omröstningsmaskiner; lokalsamhällsbaserade telekommunikationssystem, som skall underlätta debatten och tillförseln av information; lekmanndomstolar på lokalplan; och arbetsplatsdemokrati.

Det bör understrykas, att detta program är tänkt att genomföras gradvis, och att det inte siktar mot att ersätta politiska organ på nationell eller federal nivå. Det skall

utgöra ett komplement. Och eftersom Barbers diskussion först och främst sker med tanke på USA, står förutom federalismen också maktodelningsprinciperna och de oavhängiga domstolarna orörda kvar. "The objective is to reorient liberal democracy toward civic engagement and political community, not to raze it – destroying its virtues along with its defects". (s 308)

Rent bortsett från frågor om det praktiskt genomförbara i detta program, funktionsdugligheten, tidsdimensionen osv reser det mera fundamentala frågor rörande riskerna för utveckling av inskränkt sockentalitet, när beslutsfattandet i vid utsträckning läggs ut på lokalnivån. Kommer så mycket av medborgarnas uppmärksamhet då inte att tas i anspråk av lokala frågor, att de nationella – för att inte tala om de internationella frågorna – lätt kommer i skymundan och man därvid faktiskt frånskriver sig inflytande på de stora och principella frågorna?

Och vilka blir konsekvenserna av den politisering av samhällslivet, som en genomförd partipolitisk demokrati med närmast konstant mobilisering helt ned till lokalplanet måste komma att betyda? I vilken utsträckning har genomsnittsmedborgaren lust, tid, och resurser – informationsmässiga och psykiska – för att delta i detta? Vill det inte lätt kunna falla ut till fördel för vissa kategorier av människor?

Jag vill i denna förbindelse omnämna en ny dansk undersökning "Politisk Opbrud. De Nye Mellemlags Græsrodsdeltagelse" (Politica, 1986, 400 sidor) av *Palle Svensson och Lise Togeby*. Författarna skriver, att "Ud fra den problemstilling, der ligger til grund for denne bog – og for øvrigt også ud fra den radikale opfattelse af demokratiet, som vi har stor sympati for – er det den uddannende funktion, der kommer i fokus i analysen" (s 44). Det är alltså här tal om den "klassiska" modellen, den JS Milliska, ett expressivt politiskt deltagande, där politiskt deltagande är ett mål i sig själv, där man får den möjlighet för att uttrycka sig som ligger i språket, kommunikationen och samverkan med andra människor. Författarna har givetvis rätt i sitt påpekande, att vi vet mycket litet om politikdeltagandets utbildande och utvecklande funktioner (s 47).

De "nya mellanlagren" består enligt förf:s definition av dem med högre utbildning, dvs personer med ca 3 eller fler års utbildning efter studentexamen eller liknande. De finns först och främst inom undervisnings-, social- och hälsovårdssektorerna. Denna grupp har vuxit mycket starkt de senaste åren och utgör nu omkring en femtedel av den förvärvsaktiva befolkningen i Danmark. (s 26) För alla deltagandeformer gäller det, att de är präglade av mobiliseringen av de nya mellanlagren:

deras fackliga och partipolitiska aktivitet samt valdeltagande ligger över genomsnittet. Men i ingen annan aktivitetsform är de nya mellanlagren så dominerande som i græsrotsaktiviteterna (s 368). Och man får ju här hålla sig för öga, att de traditionella politiska aktivitetsformerna i de politiska partiernas regi har förlorat terräng både relativt och absolut sett. 1953 hade de danska partierna tillsammans 600 000 medlemmar, 1984 hade de mindre än 300 000. (s 15)

Författarnas konklusion är intressant och mycket tankeväckande inom ramen för en diskussion av radikala partipolitiska demokrati-teorier: "Til trods for at der altså er forhold, der peger i retning af en større lighed, må hovedkonklusionen nok være, at græsrodsdeltagelsen, i det omfang den fører til politisk indflydelse, snarere øger end minsker den eksisterende ulighed. Mens den kollektive mobilisering af arbejderklassen kompenserer for få individuelle ressourcer, fører den kollektive mobilisering af de nye mellemlag til en akkumuleret ulighed. I samme omfang som græsrodsdeltagelsen fører til politisk indflydelse, sker der en udhulning af den demokratiske lighedspræmis. I samme omfang som græsrodsdeltagelsen fører til en udvikling af deltagernes personlighed gennem den uddannende funktion, udvikles de ressourcesterke gruppers livskvalitet, mens andre gruppers livskvalitet stagnerer." (s 379)

Jag skall inte dra vidare konklusioner från denna undersökning. Men nog illustrerar den utmärkt cost-benefit problematiken vid de olika direkta och indirekta demokratiformerna.

Jag har med det ovanstående velat peka på några tankegångar, som förefaller mig vara markant starkare representerade i den nyare än i den tidigare radikal-demokratiska litteraturen: en mycket större beredvillighet att se de positiva sidorna av den liberal-demokratiska traditionen och 'den faktiskt existerande demokratin'. Detta innebär några omkostnader för radikal-demokratisk teori. Som Philip Green uttrycker det i en anmälan av CP Macphersons bok "The Rise and Fall of Economic Justice, and Other Essays": "Contemporary democratic theorists have achieved a more sophisticated understanding of what constitutes "science", but at the cost of being left with a much cloudier and much less compelling vision of how progressive social change might come about." (Am. Pol. Sc. Rev. June 1986:657). Philip Green understryker de problem det ger för den historiska och teoretiska analysen, när man som Macpherson blandar olikartade eller till och med motsatta element, nämligen marxistiska och liberal-demokratiska. Men i sitt eget arbete "Retrieving Democracy: In Search of Civic Equality" (1985), där han ställer upp en socialt och ekonomiskt revolutionerande agenda av marxistisk inspirerat

socialistisk karaktär för att göra den amerikanska "pseudodemokratin" till en verklig demokrati, förblir grundvalen, konstitutionen och de politiska institutionerna liberal-demokratiska.

De konstitutionella och inte minst de därmed förbundna vidare rättsliga system-aspekterna är för övrigt något, som också har fått betydligt mera positiv uppskattning från radikal-demokratisk sida än som vanligen har varit fallet. Lag och rätt ses inte längre ensont som korrumperade instrument för förtryck i "den härskande klassens" händer. Rättssystem tilldelas oftare och oftare en autonom roll. Ett exempel är Timothy O'Hagans "The End of Law?" (1984). Även från marxistisk sida dyker flera sådana kätterska tankegångar upp, således t ex Bob Fines "Democracy and the Rule of Law: Liberal Ideals and Marxist Critiques" (1984).

Det förefaller, som det hos förespråkarna för den reella demokratin har skett en om- och uppvärdering av det som något nedvärderande kallas den formella eller procedurala demokratin. Denna demokratiuppfattning har ju varit i centrum för den liberal-demokratiska traditionen, motiverad av denna orienterings starka misstro till den politiska maktutövningen. Hos radikal-demokrater, helt över till den marxistisk-socialistiska flygeln, tycks man i växande utsträckning ha uppmärksammat möjligheterna för och riskerna vid en autonom politisk makt, som inte nog så stora ekonomiska och sociala omvälvningar kan gardera medborgaren emot. Återupptäckten av vad den formella demokratin har att bjuda på hänger samman med denna historiska erfarenhet från senare tid.

Torben W. Grage

Utlåtande avseende långtidsvikariatet som professor i öststatsstudier

Det utlysta långtidsvikariatet som professor i öststatsforskning (halvtid) har sökts av docenterna Jan-Åke Dellenbrant, Anders Fogelklou och Lars Nord. Vi har av fakultetsnämnden fått i uppdrag att som sakkunniga granska de handlingar som de sökande förebragt. Efter slutförd granskning ber vi härmed att få avge följande utlåtande.

Jan-Åke Dellenbrant är född 1946. Han har avlagt filosofie doktorsexamen 1972 och förordnades 1978 till docent i statskunskap, särskilt öststatsforskning. Han är universitetslektor (fr o m 1 juli 1986 högskolelektor) vid

institutionen för öststatsstudier vid Uppsala universitet och har tjänstgjort som tf professor och föreståndare vid avdelningen för öststatsforskning vid Uppsala universitet samt som professor vid Naval Postgraduate School (USA). Han har också upprätthållit tjänster som forskarassistent och docent i statskunskap.

Dellenbrants doktorsavhandling heter *Reformists and Traditionalists: A Study of Soviet Discussions about Economic Reform, 1960-1965*. Undersökningens syfte är att studera den diskussion som föregick 1965 års ekonomiska reform, som enligt författaren "may have constituted the greatest changes in the economy of the Soviet Union since the introduction of the five-year plans" (s 133). Källmaterialet utgörs i första hand av artiklar i dagspressen samt sådana tidskrifter som *Kommunist*, *Planovoe khozjajstvo* och *Voprosy ekonomiki*. Dellenbrant ställer sig uppgiften att studera de förslag om ekonomiska reformer som framfördes under 60-talets första hälft: vilka teorier utgick man från, vilka visioner av det framtida samhället hade man, hur påverkade debatten den sovjetiska politiken? Han söker också pröva den tes som lanserades i den sk konvergensdebatten om att östekonomierna och västekonomierna gradvis närmade sig varandra.

I avhandlingen urskiljs fyra olika skolor i den sovjetiska debatten som ges namnen "administrativa planerare", "den matematiska skolan", "vinstskolan" och "traditionalisterna". De främsta kriterier som skiljer dessa åsiktsgrupper åt är synen på prissättningsmetoder, avvägningen mellan kvantitativa och kvalitativa planindikatorer, avvägningen mellan moraliska och materiella incitament samt metoderna för återrapportering. Dellenbrant uppehåller sig särskilt vid den diskussion som i väst blev känd efter sin upphovsman Evsej Liberman.

"Reformists and Traditionalists" är en lättläst och överskådlig avhandling, där grupperingen av de olika debatttagarna i olika skolor ger en god föreställning om huvudlinjerna i det offentliga sovjetiska meningsutbytet. Att författaren tar avstamp i konvergensteorin innebär samtidigt en viss trivialisering av undersökningen. Ingen av de sovjetiska ekonomer som deltog i debatten var ute efter att införa marknadsekonomi av västerländskt snitt, vilket också några av dem (bl a Liberman) avdelades att klargöra när den ytligare västliga rapporteringen av den sovjetiska debatten blev alltför påträngande. Genom avhandlingens inriktning på några få, "skolskiljande" frågor försvinner många nyanser i den sovjetiska debatten ur sikte och de olika grupperingarna kommer därigenom att framstå som mer pregnanta och outrerade än de i själva verket var. Jämför man Dellenbrants analys med andra västerländska framställningar av samma eller näraliggande kontroverser (t ex Ellman eller Schroeder) kan man nog fastställa att enkel-